

Alaattin Bilgi (1925-2015)

Yazar ve çevirmen. Lise öğrenimi sırasında, geçirdiği bir rahatsızlıktan dolayı tek bacağına kaybetti. 1963 senesinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe bölümünden mezun oldu. Çalışma yaşamı devlet dairelerinde geçti, bu süreçte yabancı dilini geliştirdi. Meteoroloji Genel Müdürlüğünde çevirmenlik yapıp buradan emekli oldu. 30'lu yaşlarında çevirmenliğe başlayan ve kendini Marksist klasikleri çevirmeye adan Bilgi, İngilizceden pek çok çeviriye imza attı. 10 sene süren kapsamlı bir çalışmayla üç ciltlik *Kapital*'i ilk kez tam olarak Türkçeye kazandırdı. 2000 yılında, *Kapital*'i okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak niyetiyle hazırladığı *Kapital Okuma Kılavuzu* adlı kitabı yayımlandı. İçinde bulunduğu çevreden kesitleri, fikri gelişmesinde etkili olan insanları ve kitapları paylaşıp 80 yıllık birikimini aktardığı *Yine de Aydınlık* isimli eseri ise 2007 senesinde okurla buluştu.

Alaattin Bilgi'nin bir başka çevirisi, Bruno Apitz'den *Kurtlar Arasında Çıplak* da genişletilmiş basımıyla 2021 yılında yine Yordam Edebiyat tarafından yayımlandı.

Alaattin Bilgi'nin *Silas Marner* çevirisi ilk olarak 1977 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.

Önceki Türkçe Basım:
Kültür Bakanlığı Yayınları, 1977, Ankara

GEORGE ELIOT

SILAS MARNER

ROMAN

TÜRKÇESİ

ALAATTİN BİLGİ

*yordam
edebiyat*

Yordam Edebiyat: 129 • Silas Marner • George Eliot
ISBN 978-605-172-547-5 • *Türkçesi*: Alaattin Bilgi
Düzeltilme: Safa Enis Sağlık • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç
Birinci Basım: Şubat 2023
© Yordam Kitap, 2023

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

SILAS MARNER

ROMAN

GEORGE ELIOT

Yeşim Dinçer

Asıl adı Mary Ann Evans olan, yakınlarının Marian dedikleri George Eliot, 19. yüzyıl İngiliz edebiyatının en büyük yazarlarından. 1819 ile 1880 yılları arasında, Kraliçe Victoria'nın saltanatı ile sembolize edilen dönemde yaşamış ve çağının toplumsal önyargılarını aşabilmek için romanlarını erkek mahlasıyla imzalamıştır. Eliot'ın romanları, sıradan taşra hayatının dünyevi ayrıntılarında çok fazla değer ve güzellik bulunabileceği inancını ortaya koyar. Bununla birlikte küçük kasabalara özgü dar görüşlü, dışlayıcı tutumların eleştirisini yapmayı da ihmal etmez. Çizdiği portrelerin ve ele aldığı meselelerin derinliği birçok kuşaktan okuyucuyu etkilemiş ve romanları günümüze dek beğeniyle okunmuştur.

George Eliot romanlarında anlattığı İngiliz kırsalını yakından tanıyordu. Babasının kâhya olarak çalıştığı geniş bir mülkte büyüdü. Okumaya, öğrenmeye meraklı, çok zeki bir çocuktur. On altı yaşına dek dinsel eğitime ağırlık veren kız okullarında okudu; annesinin ölümüyle okulu terk ederek evin işlerini çekip çevirmek zorunda kaldı. Bir yandan da bilimden felsefeye, eline ne geçerse okuyordu. Yirmi bir yaşındayken babasıyla birlikte kırsal bölgeden uzaklaşıp Coventry kentine yerleşmesi hayatını tamamen değiştirdi. Burada dost olduğu bir aile sayesinde kültürel ufku genişleten aydın bir çevreye dâhil oldu, onlarla seyahate çıktı. Fransa'yı, İtalya'yı, İsviçre'yi gezdi.

Viktorya Çağında, yalnız kadınlar arasında değil, erkekler arasında da George Eliot kadar bilgili çok az insan olduğu söylenir. Latince, Yunanca, İbranice, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İspanyolca okuduklarını anlıyordu. Edebiyattan tarihe, matematikten kimyaya dek uzanan ilgi alanı son derece genişti. Sekiz ay kaldığı Cenevre’de deneysel fizik derslerini izlemişti örneğin. George Eliot yazarlık kariyerine felsefe çevirileri yaparak ve makaleler yazarak başladı. Kendi dinî inancını sorguladığı sırada okumuş olduğu filozofların çığır açan eserlerini Almancadan İngilizceye çevirdi. Hazreti İsa’yı tanrısal bir varlık olarak değil de, tarihsel bir kişi olarak ele alan David F. Strauss ile tarihsel materyalizmin gelişmesinde etkili olan Ludwig Feuerbach çevirileri, sırasıyla 1846 ve 1854 yıllarında yayımlandı. Latince’den yaptığı Spinoza çevirisinin ise basıldığını göremedi ne yazık ki...

George Eliot kalemiyle geçinen, bir dergide çalışarak edittörlüğü meslek edinmiş öncü kadınlardan biriydi. Babasının ölümünden sonra Londra’ya yerleşti ve 1851’de yani otuz iki yaşındayken saygın *Westminster Review* dergisinin yardımcı yönetmenliğini iki yıl boyunca üstlendi. Eliot, çağının belli başlı romancılarından farklı olarak, geç sayılabilecek bir yaşta kurmaca eserler vermeye başlamıştır. İlk önemli romanı *Adam Bede* 1859’da yayımlandığında kırk yaşındaydı. Köy yaşantısını gerçekçi bir estetikle tasvir eden bu romanın kazandığı başarı, George Eliot takma adını kullanan yazarın kimliğine dair yoğun bir merak uyandırdı.

Gördüğü ilgi Eliot’ı gerçek kimliğini kamuoyuna açıklamaya ve hızla yeni romanlar yazmaya teşvik etti. İlk bölümleri otobiyografik bir nitelik taşıyan *The Mill on the Floss* 1860’ta; tüm eleştirmenlerin övdüğü *Silas Marner* 1861’de yayımlandı. Rönesans döneminde geçen bir sonraki kurmacası *Romola* (1863) için Floransa’da uzun boylu araştırmalar yaptı. Ne var ki bu romanı diğerleri kadar popüler olmadı. George Eliot son büyük romanı

sayılan ve yine İngiliz taşrasında geçen *Middlemarch*'ı 1871'de tamamlamıştır. Geride şiirler, denemeler, öyküler de bırakarak 22 Aralık 1880'de Londra'da öldü ve Highgate Mezarlığı'na, hayat arkadaşı George Henry Lewes'in yanına defnedildi.

Silas Marner

Görelî kısalığından ötürü “küçük bir mucize” olarak nitelenen *Silas Marner*, George Eliot'ın en kusursuz romanı sayılır.* Kendi açıkladığına göre hikâyenin ilham kaynağı, sırtında torbasıyla ıssız bir yolda yürüyen bir dokumacıdır. Çocukluğuna ait bu imge yazarın belleğine kazınarak yıllar sonra bir kitaba dönüşmüştür.

Güçlü gerçekçiliği ile dikkat çeken roman 19. yüzyıl başlarında geçer ve dinsel bağnazlıktan sanayileşmeye dek çeşitli konuları başarıyla işler. Esere adını veren yoksul dokumacı Silas Marner, gençliğinde son derece dar kafalı bir Hıristiyan cemaatinin üyesidir. Cemaat tarafından haksız yere hırsızlıkla suçlanıp sosyal dışlanmaya maruz kalınca büyük bir hayal kırıklığına uğrar ve yaşadığı çevreden uzaklaşıp bir köye yerleşir. Bir kulübede tek başına kumaş dokuyarak münzevi bir hayat yaşar. Kiliseye yabancılaşması aynı zamanda topluma da yabancılaşması anlamına gelmektedir. Büyük bir tesadüf neticesi karşısına çıkan, Eppie adını verdiği bebeği büyütmeye karar vermesiyle hayatı tümünden değişecektir.

George Eliot'ın, kendi gayretiyle edindiği entelektüel birikimi sayesinde roman türünün sınırlarını genişlettiği kabul edilir. O güne dek İngiliz edebiyatında pek ele alınmayan, ahlakla, dinle, tarihle ilgili sorunları ve birey-toplum ilişkisini etraflıca irdeleyerek başarmıştır bunu. Hatta kimilerine göre George Eliot, İngiltere'nin en büyük filozoflarından biri olarak hatırlan-

* Mina Urgan, *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, YKY, İstanbul, 2006, s. 1187-1247.

maya değer biridir.* *Silas Marner* adlı romanında ortaya koyduğu –Brecht’in *Kafkas Tebeşir Dairesi*’ni de hatırlatan– sorulardan biri de şudur: Altın saçlı Eppie’nin asıl babası kimdir? Dünyaya gelmesine vesile olan varlıklı toprak sahibi mi? Yoksa onu sevgiyle büyüten yoksul dokumacı mı? Akıcı biçimi ve cana yakın karakterleriyle *Silas Marner*, George Eliot’ın en çok okunan eserlerinin başında yer almaktadır.

* <https://dusunbil.com/george-eliot-felsefesi/>

ÖNSÖZ

John Holloway

George Eliot 1861 yılında *Silas Marner*'ı yayımladığı zaman romancı olarak gücünün en üst noktasındaydı ve fikir ve edebiyat alanında olağanüstü başarıların görüldüğü bir dönemde yazıyordu. 1861'i izleyen bir iki yıl içinde o dönemin en önemli eserlerinden çoğu yayımlandı: *Türlerin Kökeni*, Spencer'ın *İlk Prensipler*'i, ilahiyat ile ilgili konularda serbest görüşlere yer veren *Denemeler* ve *İncelemeler* bunlar arasındaydı. Dickens yaratıcı faaliyetinin son büyük dönemini yaşıyordu; Trollope, "Barcheester" romanlarının yarısını tamamlamıştı. Mill, *Özgürlük Üzerine* ve *Temsili Hükümet*'i yayımlıyordu; Ruskin, *Nihayete Kadar* ile tartışmalı ekonomi alanına göz alıcı bir şekilde giriyordu; Matthew Arnold, Oxford'da "şiir profesörü" olarak ilk dersini daha yeni vermiş, *Homeros Tercümesi Üzerine* adlı eserini yayımlıyordu. *The Cornhill Magazine* 1860'da kurulmuştu; "Estetik Hareket" in yazarları –Rossetti, Swinburne ve bunlarla birlikte Morris ve Meredith– tanınmaya başlamışlardı. Bugünden geriye bakılınca olağanüstü bir dönem.

İlk bakışta *Silas Marner*'ın fikir ve sanat eserlerinin büyük heyecanla karşılandığı böyle bir dönemle pek az ilişkisi varmış gibi gelir. Dickens ile Thackeray'ın en önemli eserlerinden çoğunda olduğu gibi, olay yüzyılın başında, bir önceki kuşak zamanında geçer ve sakin köy hayatının görünüşte basit bir hikâyesidir. Eliot eseri yazarken kendini tamamen bu işe ver-

mişti; ne biçim bir roman yazdığını açıkça biliyordu. Yayıncısı John Blackwood'a yazdığı iki mektupta (Mektuplar tam kitaba başladığı sırada yazılmıştı) şöyle diyordu: “Ani bir ilhamla öteki tasarılarımın karşısına çıkan bir hikâye yazıyorum... günümü-zün tutulan hikâyelerinden tamamen farklı... çok küçükken sırtında büyük bir çuvalla gördüğüm bir dokumacının ilham ettiği destana benzeyen bir masal; ancak, konuyu kafamda enine boyuna düşününce hikâyeye daha gerçekçi bir açıdan yaklaşmayı uygun buldum.”

Bu iki kelime, “masal” ve “gerçekçi” kelimeleri kitabı açıklıyordu. Edebiyat öğrencileri çoğu zaman tamamen orijinal eserlerde bile, kullanıla kullanıla yıpranmış, alışlagelen şeylerin izlerini bulabilirler; *Silas Marner*'ı dikkatle okuyan bir kimse, İngiliz edebiyatı tarihinin yakından tanıdığı bazı şeylerin belirtilerini rahatça görebilir. Eppie'nin afyon düşkün annesinin karın içinde ölümü sahnesinde olduğu gibi, Dunsey Cass'ın iskeletinin gölde altın torbalarına sarılmış olarak bulunması sahnesinde de bir melodram vardır. Altın saçlı çocuğun, Silas'ın kulübesindeki ışığa doğru karanlıkta yolunu bulmasında Viktorya döneminde halkın sevdiği eserlerin alışlagelmiş unsurlarını bulabiliriz. Dickens da bu çeşit malzemeyi kendi daha derin amaçları için başka bir biçimde kullanmıştır. Bundan da öte, romanın temel yapısı, İngiliz edebiyatının yabancı olmayan geleneksel bir biçimdedir. Kitap iki hikâyeyi yan yana anlatıyor: genç sevgililerin (Godfrey Cass ile Nancy Lammeter) daha hafif ve daha romantik hikâyeleri ile, Silas ile Eppie'nin daha sade hikâyesi. George Eliot'ın daha fazla üzerinde durduğu ve düşündüğü açıkça belli olan bu ikinci kısımdır ki insanı tekrar “gerçekçi” ve “masal” kelimelerine getiriyor.

Bazı bakımlardan gerçekçilik yanılmaz derecede açıktır. Kısa ve yalın haliyle kitap, on dokuzuncu yüzyıl başlarında İngiltere'deki köy hayatının küçük, güzel bir manzarasını çizmektedir.

Küçük ağalar, ağanın hemen altındaki varlıklı aile, ufak köy memurları, çalışan halk ve bir işe yaramazlar takımı (Godfrey'in ilk karısı gibi), hepsi de bütün ayrıntılarıyla, yalın ama kesin çizgilerle, rahat hoşgörü ile verilmiştir. Gökkuşuğu'ndaki konuşmalar, güzel olmakla beraber, haliyle her zaman tamamen gerçeğe uygun gibi gelmemektedir (Bölüm V); oysa yılbaşı balosu için hanımların hazırlanmaları (Bölüm XI) George Eliot'ın bu türde yazdığı en iyi şeyler arasındadır ve onun sert, bazen de biraz ağır nesrini neredeyse şiir haline getirmektedir:

... ve içindeki her şeyin lavanta çiçeği, gül yaprağı koktuğu kütunun ilk açılmasından, narin beyaz boynunu saran mercan kolyenin kancasının takılmasına kadar her şey gerçekten büyük bir zevkti. Miss Nancy'ye ait her şey zarif bir temizlik ve intizam içerisindeydi... Nihayet, gümüşü ipek elbisesi, dantelli yeleği, mercan kolyesi ve küpeleriyle ayağa kalktığı zaman Miss Gunn'lar elleri dışında kusur bulunacak hiçbir yan bulamadılar; küçük elleri yayık dövmenin, peynir ezmenin ve hatta daha da kaba işlerin izlerini taşıyordu.

Bu kitaptaki gerçekliğin özellikle ilgi çekici yanı geleneksel İngiliz *Congregationalism*'ini* anlatmasıdır. Bu, İngiltere'de resmî kilise usullerine uymamanın en eski biçimidir ve on altıncı yüzyılın çok öncelerine kadar gider. Yalın, sade geleneklerinin, sert ve gösterişsiz dindarlığının İngiliz taşra kültürü üzerinde –belki de daha geniş bir alanda– önemli etkileri olmuştur. On sekizinci yüzyılın sonuna doğru birçok Protestan toplulukları *Methodism*'in etkisiyle daha canlı ve duygusal hale gelmişlerdir. Ama George Eliot, *Congregationalism*'i daha gençliğinden beri çok iyi biliyordu; 1859'da yazdığı bir mektupta bu konuda şöyle diyordu: “Evanjelik Hıristiyanlıkla çeşitli mezheplere bağlı ciddi kimselerle yaptığım konuşmaların üzerimdeki kuvvetli etkisi on beş yaşımdan yirmi iki yaşıma kadar sürmüştür.” Düzene

* *Congregationalism*: Kiliselerin bağımsızlığını kabul eden bir mezhep. –çev.

sıkı sıkıya bağılı, İncil'e tam inancı olan, ilkel bir bağımsızlıkla yönetilen cemaatlerin bulunduğunu biliyordu. İşte romanın baş taraflarında, Lantern Yard'da, zamana ayak uyduramamış böyle bir toplumu anlatıyor.

Hikâyenin bu kısmı gerçekçi olduğu kadar "masal" kelimesini de hatıra getiriyor. Böylece de okuyucuya elindeki kitabın ne kadar ciddi bir düşünce ürünü olduğunu görmekte yardımcı oluyor. Silas bulunduğu cemaatten kovuluyor. Aslında bu kovulma, kendi saflıklarıyla, göremedikleri veya kendilerini şerrinden koruyamadıkları kötülük karşısındaki çaresizliklerinin, masumluklarının bir ölçüsüdür. Ne var ki, Silas'ın kovulmasına yol açan olaylar inancını da yıkıyor. Silas da ötekilerinin saf inancını paylaşıyordu: Suçsuz olduğu halde, suçluyu meydana çıkarma işi tesadüfen ona düşünce, bu ona, dünyanın tanrısız, hayatın anlamsız olduğunun bir delili gibi geliyor.

Yakın zamanlarda tenkitçiler, Viktorya Çağı'ndan, akılla duyguyu ayıran bir çağ olarak söz açıyorlardı. Tam tersine, bu çağ bütün önde gelen yazarların, böyle bir ayırmanın hayat için öldürücü olduğunda ayak diredikleri bir çağ idi; asıl bundan kaçınmak ruh sağlığına giden yolun anahtarıydı. İnancı parça parça edildiği için Silas'ın duygusal tabiatı da yok olup gitmişti. John Blackwood'un dediği gibi, o, "insanlara yabancılaşmıştı." İnsanlarla temasını yitirmişti ve sonunda hayatından başka bir şey kalmamıştı. Bunu, Viktorya Çağı yazarlarının (Akla hemen, Carlyle, Thackeray ve Dickens geliyor) paranın bozucu etkisinin nasıl farkında olduklarını gösteren iyi bir örnek kabul etmek yerinde olur. Byron insanın hemcinslerinden kopması düşüncesini çarpıcı biçimlerde vermiştir ama fazla derine gitmemiştir. Wordsworth'ün şiiri "Suç ve Keder" ile Coleridge'in "Keder: Bir Mektup"undan tutun da Dickens'in, Emily ve Charlotte Bronte'nin romanları, Tennyson'un *Maud*'u, George Eliot'un öteki eserleri ve ta Hardy, Gissing gibi daha sonraki yazarlara

kadar hepsinin de, hemcinsleriyle gerçek insani bağı yitirdikleri için hayatları anlamsız kuru bir kabuğa dönen kişilerle yakından ilgilendikleri görülür. Kitabında bu fikri işlerken George Eliot, çağın efsanelerinden birisini kendisine göre yazmış oluyordu.

Sonunda tabii, yaşayan çocuk, ölü altının, insani olan olmayanın yerini alıyor, hayatın yenilenen, uyanan güçleri tekrar işlemeye başlıyor. Silas'ın Eppie'ye olan sevgisi ve ilgisi açılıp yayılarak komşu köylülerle yeni bağlar kurmasına yol açıyor. Romanın sonunda, tekrar tam bir insan, hemcinslerinden birisi oluyor, yalnız toplumla değil tabiatla da birleşmiş, kaynaşmış oluyor. “Çocukla aralarındaki sevgi onları tek bir bütün halinde kaynaştırdığı gibi, çocukla dünya arasında da bir sevgi bağı vardı.” George Eliot bu bütünleşmeyi, insanların hepsinin dâhil olmasının gerektiği bir birliğe kadar götürmüyor, ama kitap dikkatle okununca bu açıkça görülüyor.

Bu hayat anlayışının Wordsworth ile yakın bir akrabalığı vardır; ve bunu fark etmek, romantik hareketin ana çizgileri ile, bu dönemde yapılan derinlemesine tahlillerde bugün büyük değer verdiğimiz şeylerin Viktorya Çağı'na kadar nasıl devam ettiğini anlamamıza yardımcı olur. Gene de yakından bakınca George Eliot'ın üzerinde durduğu konuların Wordsworth'ten çok farklı olduğu görülür. Onun eseri, düşünce alanında daha büyük bir kısmını yansıttığı gibi, sosyal bilimlerin gelişmesi başta olmak üzere zamanının düşünce âlemindeki en değerli unsurlarını da kapsar. *Silas Marner* yalnız tek bir köydeki insan topluluğunun portresini çizer, ama bunu, insan hayatının ağırlığını ören çeşitli faktörlerin inceliği ve karmaşıklığı içinde verir. İnsan iradesini, karar verme yeteneğine sahip olmak ve manevi alanda çaba göstermek ile korumak ister, fakat bütün hayatı hem insanı hem tabiatı yöneten yasaların derin izlerini taşır. Bilinç hafızayla, bugün geçmişle, insanlık çevreyle kaynaşmış bir durumdadır.

Bütün bunlardan, George Eliot'ın eserinin, *Westminster Review*'nin yayımlanmasına yardım eden, Mill ve Spencer gibi ileri aydınları ve eserlerini yakından tanıyan, o günün önde gelen aydınlarından birinin kaleminden çıktığı açıkça görülür. Ayrıca, büyük Fransız düşünürü ve sosyolojinin kurucusu Auguste Comte'tan yararlandığı da meydandadır; bazı belirli sınırlamalarla ona hayran olduğunu biliyoruz. Böyle bir fikrî gelişmeye sahip olan yazarın kitapta anlatılan görüşleri taşra hayatının hayalî manzarasına ustaca katılmış “masalın” açılıp gelişmesinde ve bir sonuca varmasında yardımcı bir unsur olarak kullanılmıştır; böylece de *Silas Marner*'ın daha zengin, daha gerçekçi bir roman olması sağlanmıştır.

Ne var ki, bu romanı sadece sosyal bilimlerin verilerinin uygulandığı bir kitap olarak görmek pek eksik bir yorumlama olur. Böyle olsaydı, romanda biçimsel veya resmî olmasa bile hayatın din açısından ele alındığını söylemek gibi bir sonuca varmak gerekirdi, oysa Silas'ın yeniden kavuştuğu şey, hayat, insanların ilişki ve bunların taşıdığı derin anlamdır; bunu, “herkesle beraberiz... hayatımız ne güzel” sözleriyle ifade ediyor. İlk sayfada görülen “esrarlı” kelimesi bütün roman boyunca tekrarlanır ve bütün ayrıntılarıyla roman baştan sona, köylülerin basit hayatlarının, bu hayattan daha geniş, daha esrarlı ve pırıltılı bir şeyle çevrili ve hatta dolu olduğu izlenimini sürdürür. Yani, bu roman sadece sosyal bir inceleme değil bir sanat eseridir. Sanatçı bilincinin derin ahengi ile yankılandığı gibi köyün günlük hayatı ile basit işlerinin de kendine has bir şiiri vardır. Bunu görmezden gelirsek, sadece, bu eseri zamanındaki önemli fikir hareketlerinin çok ilgi çekici bir temsilcisi yapan şeyleri görürüz ve onu klasiklerden birisi haline getiren, hem de edebiyatımızın belli başlı klasikleri arasına sokan unsurlara gözümüzü kapamış oluruz.

BİRİNCİ KISIM

BÖLÜM I

KÖY evlerinde çıkırıkların durmadan gıcırdadığı o günlerde –o sıralar dantelalı ve ipekli elbiseler giyen hanımların bile evlerinde meşeden yapılma cilalı oyuncak çıkırıklar olurdu– uzak mahallelerin dar sokaklarında veya yamaçların ta derinliklerinde, güneş yanığı köylülerin yanında nesli tükenmiş ırkların kalıntıları gibi kalan soluk benizli, ufak tefek adamlara rastlanırdı. Ne zaman bu yaban görünüşlü adamlar, akşamın çabucak indiği kış günlerinin alacakaranlığında yaylada görülseler, çoban köpekleri öfkeyle havlamaya başlardı. Ağır bir çuvalın altında iki büküm olmuş bir insanın köpekler nesinden hoşlansın? Ve bu soluk benizli adamları sırtlarında o esrarlı yük olmaksızın görmek de hemen hemen imkânsız gibiydi. Bu çuvalların içinde keten ipliği yumaklarından veya bu iplikten dokunmuş dayanıklı uzun bez toplarından başka bir şey olmadığını pekâlâ bilen çobanlar bile bu dokumacılık mesleğinin çok gerekli olmakla beraber şeytanın yardımını olmaksızın yürütülebileceğinden pek de emin değillerdi. O eski zamanlarda bir seyyar satıcının veya bir bıçak bileyicisinin gelişi gibi ara sıra görülen, alışılmamış kimseler veya şeyler etrafında kolayca bir batıl inanç doğabilirdi. Bu gezginci insanların evlerinin nerede olduğunu veya nereden çıktık geldiklerini kim bilebilirdi ki? Ortada, anasını babasını tanıyan hiç değilse bir kişi bulunmadıkça bu adamların neyin nesi olduklarını anlamaya imkân var mıydı? Eski zaman köylüleri için doğrudan doğruya kendi denemeleri dışında kalan dünya bir bi-

linmezlik ve esrar âlemiydi. Onların durgun düşüncelerine göre gezgincilik, ilkbaharla birlikte gelen kırlangıçların kış hayatları kadar belirsizdi. O kadar ki, uzak bir yerden gelip de köye yerleşen birisine daima kuşkuyla bakılır, uzun yıllar dürüst hareket ettikten sonra günün birinde bir suç işlerse –hele bu adam bir de bilgisiyle isim yapmışsa veya elinde bir marifeti varsa– buna kimse şaşmazdı. Bütün hünerler, yani dil gibi kullanılması pek güç sayılan bir aracın hızla kullanılması veya köylülerin yabancıları oldukları buna benzer marifetleri bilmek hep kuşkuyu davet ederdi: Sadece görgüye dayanarak doğup büyüyen basit halk, hava değişikliklerinin belirtilerini yorumlamak gibi konular dışında çoğu zaman ne fazla akıllı ne de fazla zeki idi; sürat ve beceriklilik isteyen her iş onlara o kadar yabancıydı ki, onu sihirbazlık gibi bir şey sayarlardı. İşte böylece şehirlerden köylere göç eden ve yalnızlığın verdiği birtakım garip huyları olan dokumacılara köylü komşuları âdeta düşman gözüyle bakarlardı.

Bu yüzyılın başlarında Raveloe köyü yakınlarında, artık işletilmeyen bir taş ocağının hemen kıyısında, çalılıklar arasındaki taş bir kulübede Silas Marner adında böyle bir keten dokumacısı sanatını sürdürüyordu. Silas'ın tezgâhının, kalbur makinesinin keyifli tıkırtılarına veya buğday dibeğinin basit ritmine hiç de benzemeyen kuşkulu sesinin Raveloe çocukları için biraz da korkuyla karışık bir cazibesi vardı. Çoğu kez ceviz toplamayı veya kuş yuvası araştırmayı bir yana bırakırlar, tezgâhın esrarlı çalışmasına karşı duydukları acayip korkuyu, onun çıkardığı sürekli gürültüyü taklit etmek ve dokumacının sanki hayvanlara çektirilen ayak değirmenini çalıştırıyormuş gibi iki büklüm olduğundan, kendi paylarına bir üstünlük çıkartarak yenmek suretiyle taş kulübenin penceresinden gizlice içeriye bakarlardı. Ama bazen, iplikteki bir düzensizliği gidermek için duraklayan Marner bu küçük haydutların farkına varır ve zamanını hiç de boşuna geçirmek niyetinde olmadığı halde bu davetsiz

konuklardan o derece rahatsız olurdu ki, hemen tezgâhtan iner, kapıyı açar ve gözlerini çocukların üzerine dikmesiyle hepsinin tabanları yağlaması bir olurdu. Silas Marner'ın solgun yüzündeki ancak pek yakınında bulunan şeyleri seçebilen iri, pörtlek kahverengi gözleri nasıl olur da topluluğun gerisinde kalmış bir çocuğu kemik hastalığına müptela eder, ağzını çarpıtır veya felce uğratabilirdi? Öyle anlaşılıyordu ki, çocuklar, analarıyla babalarının bu Silas'ın istese insanlara musallat olan romatizma illetini pekâlâ iyileştirebileceğinden söz ettiklerini, daha da esrarlı bir sesle, bu şeytanla tatlı bir dille konuşulabilse insanı hekim parasından bile kurtarabileceğini söylediklerini duymuş olsa gerekti. Çok eski zamanlardaki şeytana tapma alışkanlıklarının sürüp giden bu acayip yankılarını bugün bile dikkatli bir dinleyici ak saçlı köylüler arasında duyabilir; zira hiç fişlenmemiş bir kafa, kudret ve şefkat kavramları arasında güçlülük bir ilişki kurabilir. Daima ilkel ihtiyaçların baskısı altında kıvranan ve sürdükleri çetin hayatın bir anının bile samimi bir imanla aydınlanmadığı insanların kafalarında Tanrı fikri diye doğan bu belirsiz kavram ancak ikna edilebildiği takdirde kötülük yapmaktan vazgeçirilebilir. Onlar için acı ve talihsizlik, haz ve sevince göre daha geniş bir gerçekleşme alanına sahiptir; muhayyileleri arzu ve ümidi besleyen hayallerden neredeyse büsbütün yoksun, oysa korkuyu besleyen hayallerle doludur. Bir defasında ölüm döşeginde yatan ve karısının verdiği yiyecekleri istemeyen yaşlı bir ırgata, “Şu anda canının istediği bir yiyecek var mı?” diye sormuştum. “Hayır,” diye karşılık verdi. “Benim midem, her vakit yediğim şeylere alışkındır, şu anda da onları yemem imkânsız.” Sürdüğü hayat onda, şu anda iştahını açabilecek hiçbir hayal bırakmamıştı.

İşte Raveloe, yeni seslerin bastıramadığı eski yankıların sürüp gittiği bir köydü. Bunun sebebi köyün, zayıf koyunlarla, şuraya buraya dağılmış çobanların barındığı, medeniyetin sınırları dı-

şında kalmış çorak bir bölgede olması değildi. Tam tersine, övünerek Marry England adını verdiğimiz merkez ovası üzerinde bulunduğu gibi, manevi açıdan söylemek gerekirse oldukça yüksek bir vergi ödeyen çiftliklere de sahipti. Ne var ki köy, en yakın ana yola at sırtında bir saat çeken ormanlarla kaplı bir vadiye iyice yerleşmişti; ne bir yaylı kornasının ne de halkın zamanla değişen düşüncelerinin ulaşabileceği bir yerdeydi. Ortasında, eski güzel bir kilisesi, geniş bir kilise bahçesiyle, bu bahçenin karşısında ağaçların arasından görünen papaz evinden daha gösterişli cepheleriyle yol üzerinde çatılarında işlemeli rüzgâr fırıldakları olan, etrafı muntazam duvarla çevrili, bahçeler içerisinde tuğla ve taştan yapılmış iki veya üç konağıyla burası bayağı gösterişli bir köydü. İlk bakışta buradaki sosyal hayatın tepe noktaları derhal kendilerini belli ettikleri gibi, usta bir göz de civarda ne büyük bir bahçe ne de malikâne bulunduğunu, olsa olsa Raveloe'daki ileri gelen birkaç kişinin kolaylarına geldiği biçimde ilkel bir çiftlikle uğraştıklarını ve savaş sırasında bu ilkel çiftçilikten kazandıkları parayla neşeli bir Noel ve paskalya yortusu da dâhil keyifli bir hayat sürdüklerini fark ederdi.

Silas Marner'in Raveloe'ya yerleşmesinden beri on beş yıl geçmişti; o sıralarda Silas, iri kahverengi miyop gözlü, soluk benizli bir delikanlıydı. Bu görünüşünün ortalama kültür ve hayat tecrübesine sahip insanlar için hiç de yadırganacak bir yanı yoktu, ama civarında yerleştiği köylere göre mesleğinin olağanüstü tabiatı ile, "kuzeyden", bilinmeyen bir yerden göç etmesinden ileri gelen birtakım esrarlı özellikleri vardı. Yaşayışı da bunları doğrular gibiydi: Hiç kimseyi kapısının eşliğinden içeriye davet etmediği gibi, ne Gökkuşuğu'nda bir bardak bira içmek ne de demircinin dükkânında dedikodu etmek için köye iniyordu. Mesleğiyle ilgili işler veya kendisine "gerekli şeyleri" sağlamak gibi amaçlar dışında hiç kimseyi arayıp sorduğu yoktu. Çok geçmeden Raveloe kızıları, sanki onların, hortlayan birisi ile asla evlenmeyecekleri-

ni ilan ettiklerini işitmiş gibi, direnmelerine rağmen bu adamın kendisini kabul ettirmek için hiçbirini zorlamaya niyetli olmadığını anlamışlardı. Marner'in bilgisi ile ilgili bu görüş, sadece solgun yüzünden veya kimseye benzemeyen gözlerinden ileri gelmiyordu; köstebek avcısı Jem Rodney bir gece evine dönerken sırtında büyük bir çuvala Marner'ı, aklı başındaki herkesin yapacağı gibi sırtındaki ağır yükü çite dayayacağı yerde çite doğru eğilmiş bir vaziyette gördüğünü, yanına yaklaştığı zaman gözlerinin ölü gözü gibi bir noktaya dikilmiş olduklarını fark ettiğini, ona bir şeyler söylediğini, sonra onu sarstığını ama adamın kollarının kaskatı olduğunu, ellerinin ise çuvalı demir kelepçeler gibi kavradığını, tam dokumacının öldüğüne inandığı sırada Marner'in bir anda kendine geldiğini ve "İyi geceler," diyerek yürüyüp gittiğini iddia ediyordu. Bütün bunlara tanık olduğuna Jem'in yemin etmesi bir yana, olayın eski bıçkı tezgâhının bulunduğu yerde, Squire Cass'ın tarlasında Jem'in gerçekten köstebek avladığı güne rastlaması sözlerinin doğruluğuna ayrı bir delildi. Bazıları Marner'in sara nöbetine tutulduğunu söylemişti; bu aslında inanılmaz imkânsız her olayı açıklamaya yeter bir sözdü. Ama gelin görün ki, tartışmayı pek seven kilise kâtibi Mr. Macey başını iki yana sallamış ve sara nöbetine tutulup da yere yuvarlanmayan bir kimseyi şimdiye kadar gören olmuş mu diye soruvermişti. Sara nöbeti bir nevi felç değil miydi? Ve insana bir defa felç indi mi organlarının bir kısmını kullanamazdı ve eğer kendisine bakacak çoluk çocuğu yoksa kilisenin yardımına muhtaç olurdu. Hayır! Hayır! Hiçbir inme insanı arabanın okları arasında dikilen at gibi ayakta tutulup da bir "Deh!" sesiyle hareket edecek halde bırakmazdı. Ammaa! İnsan ruhunun bedenden ayrılması gibi bir şey olabilirdi; böyle hallerde ruh, yuvasından uçup tekrar yuvasına dönen kuş gibi vücuttan çıkar, sonra tekrar vücuda dönerdi! İşte aynı şekilde bazı kimseler başkalarından daha bilgili olurlardı; yani kabuklarından sıyrılarak okul denilen

yerlere giderler, orada komşularının beş duyuları ve rahipten öğrendiklerinden daha fazla şey öğrenirlerdi! Hem Marner Usta şifalı otlar üzerine olan bilgisi ile büyüü –tabii bunları gönlü ister de ortaya koyarsa– nereden öğrenmişti? Jem Rodney’in hikâyesi hekimin bütün çabalarına rağmen kalbi neredeyse üç aya yakın bir süre kafesinden fırlayacakmış gibi çarpan Sally Oates’u Marner’in iyileştirdiğini ve çocuk gibi mışıl mışıl uyuttuğunu gören birisinin anlatabileceği hikâyeden başka bir şey değildi. İstese daha başkalarını da tedavi edebileceği besbelliydi, ama bu iblisle çok tatlı dille konuşulması gerekti; hem böyle yapmakla en azından yapabileceği kötülükleri önlemiş olurdunuz.

Garip özelliklerinin başına açabileceği işlerden onu kısmen de olsa koruyan işte bu belirsiz korku olmakla beraber, komşu köyün, Taryel’in yaşlı dokumacısının ölümü üzerine elindeki zanaat Marner’ı bölgenin varlıklı ev kadınlarının yanında olduğu kadar yıl sonunda ellerinde biraz iplik stoku bulunan tutumlu rençperlerin gözünde de oldukça aranan bir insan haline getirmişti. Dokumacıya karşı duyulan nefret veya kuşku, dokuduğu bezlerin kalitesinde görülen bir kusurla doğrulanmadıkça Marner’in bu insanlara sağladığı fayda, o duyguların bir yana itilmesine yeter de artardı bile. Yıllar, komşuların Marner’la ilgili izlenimlerinde herhangi bir değişiklik yapmadan geçip gitmişti; tek değişiklik, eskiden yeni diye kabul edilen duyguların şimdi alışkanlık haline gelmesiydi. On beş yılın sonunda Raveloe halkı Silas Marner hakkında ilk yıllarda ne demişlerse gene aynı şeyleri söylüyorlardı. Eskisi gibi sık sık tekrarlamamakla beraber, söylediklerine eskisinden daha da çok inanıyorlardı. Yalnız, getirdiği tek bir önemli ilave vardı, o da Marner Usta’nın bir yerlerde epeyce bir para sakladığı ve istese kendisinden “çok daha büyük” kimseleri satın alabileceğiydi.

Kişiliği ile ilgili düşünceler hemen hemen aynı kaldığı, günlük hayatında ve alışkanlıklarında herhangi bir görünür değişiklik olmadığı halde Marner’in iç dünyası, yalnızlığı seçmiş

ya da buna mahkûm edilmiş bütün ateşli ruhlarda olduğu gibi başkalaşma ve değişim içerisindeydi. Raveloe'ya gelmeden önce Marner'in hayatını, bugün olduğu gibi o gün de en zavallı bir kimsenin bile, mesela konuşma yeteneği ile kendisini gösterebileceği veya en azından bağlı bulunduğu cemaatin yönetiminde oyuyla ağırlığını duyurabileceği dar bir dinî tarikata genç yaşta giren bir sanatkârın hayatını belirleyen hareket, zihnî faaliyet ve yakın bir arkadaşlık doldurmuştu. Marner, Lantern Yard'da, aralarında kilise kurulu dedikleri küçük gizli dünyada değerli bir kimse olarak kabul ediliyor, kendisine örnek hayat süren, ateşli iman sahibi genç bir adam gözüyle bakılıyordu. Geçenlerde bir ayın sırasında, bir saati aşan bir süre esrarlı şekilde kaskatı kesilmesi ve şuurunu kaybetmesi üzerine öldü zannedilmesinden beri özel bir ilginin merkezi olmuştu. Silas'ın kendisi ile başrahip ve öteki kilise üyeleri tarafından bu olayın tıbbi açıklamasının yapılmaya kalkışılması, onda bulunması muhtemel manevi manadan bile bile mahrum kalmak demekti. Silas'ın aralarından özel bir görev için seçilmiş bir kardeş olduğu belli idi, ama cezbe halindeyken manevi bir âleme ulaşmaması bu görevin ne olduğunun anlaşılmasını güçleştiriyordu. Gene de, hem kendisi hem arkadaşları, olayın etkisini bir nura ve hararete kavuşmak şeklinde gösterdiğine inanıyorlardı. Ondan daha az dürüst bir kimse sonradan hayal gücünü işleterek bir manevi âlem yaratma hevesine kapılabildiği gibi biraz da akli kıtsa bu uydurduğu şeye kendisi de inanabilirdi. Ama Silas hem dürüst hem akli başında bir insandı; ne var ki, dürüst ve ateşli insanların çoğunda olduğu gibi, edindiği kültür esrar âlemine giden yolu aydınlatmamış, böylece araştırma ve bilgiye çıkabilecek yolları da kapatmıştı. Çocukluğunda annesinden şifalı otlar ve bunların ilaç haline getirilmesi konusunda bazı bilgiler öğrenmişti. Kadıncağız bu bilgileri ona kutsal bir miras olarak bırakmıştı ama son yıllarda o, bu bilgileri uygulamanın doğru-

luğundan şüphe etmeye başlamıştı; dua olmaksızın otların yarar sağlayamayacağına, otlar olmadan da duanın yeterli olabileceğine inanıyordu. Kırılarda, yüksük otu, hindiba ve öksürük otu toplamak için dolaşmanın verdiği zevk artık ona bir nevi sapıklık gibi gelmeye başlamıştı.

Kilise arasında kendisinden bir iki yaş büyük genç bir adam vardı. Onunla o kadar uzun süre yakın arkadaşlık etmişlerdi ki, Lantern Yard'daki kardeşler onlara David ile Jonathan adını takmışlardı. Bu genç adamın adı William Dane idi. Zayıf kardeşlere karşı fazlaca sert davranmasına ve kendi ışığıyla gözleri kamaştığı için kendisini hocalarından daha akıllı görmesine rağmen ona da genç yaşta hayatını dine adanmanın parlak bir örneği gözüyle bakılıyordu. Başkaları onda ne kusur bulurlarsa bulsunlar arkadaşı için o kusursuzdu. Kendinden şüphe eden ve kolayca etki altında kalan tabiattaki insanlar gibi Marner, tecrübesiz bir çağda tahakküme karşı hayranlık, çelişmelere karşı zaaf duyabiliyordu. Marner'in yüzündeki, bir şeyi dikkatle inceleme noksanlığının büsbütün arttırdığı saf ifade ve iri gözlerindeki âciz ve ürkek bakışlar, William Dane'in dar ve müstehzi gözleriyle basık dudaklarında pusuya yatmış ve güya saklamaya çalıştığı kendini beğenmişlik birbirine tamamen zıttı. İki arkadaş arasındaki konuşmaların başlıca konularından birisi Tanrı'nın bağışlayıcılığı idi. Silas, korkuyla karışık bir umuttan başka bir şeye ulaşamadığını itiraf etmiş ve William, İncil'in beyaz sayfaları üzerinde, "ebedî saadeti nasip eden ilahi takdir ve davet" kelimelerini rüyasında açıkça gördüğü günden beri sarsılmaz bir güvene sahip olduğunu ifade ettiği zaman onu hayretle ve imrenerek dinlemişti. Bu gibi konuşmalar, henüz olgunlaşmamış ruhları, terk edilmiş yavru kuşlar gibi alacakaranlıkta kanat çırpıp sarı benizli pek çok dokumacı çifti etkilemiştir.

Saf ruhlu Silas, daha yakın cinsten başka bir bağlılığa girişmesinin dostluklarına gölge düşürmeyeceğini zannetmişti.

Birkaç aydır genç bir hizmetçi kadınla nişanlıydı. Evlenmek için biraz daha para biriktirmek niyetiyle bekliyorlardı. Pazar buluşmalarında Sarah'nın ara sıra William'ın da hazır bulunmasına itiraz etmemesine çok memnun oluyordu. Arkadaşlık hikâyelerinin işte bu noktasında, bir ayın sırasında Silas'ın sara nöbeti tutmuştu; öteki kilise üyelerinin yönelttikleri sorular ile içten ilginin yanında yalnız William'ın yorumu, özel bir muameleye layık görülen bu kardeşe karşı duyulan genel sevgiye zıt düşmüştü. Bu cezbenin ona, ilahi bir lütuftan ziyade iblisin bir ziyareti gibi görüldüğünü söylemiş ve ruhunda lanetli bir şey gizlememeye dikkat etmesini arkadaşına tavsiye etmişti. Silas bu uyarma ve tavsiyeyi kardeşçe bir ödev diye kabul etmiş, arkadaşının kendisi hakkında duyduğu şüphe karşısında kırgınlık değil sadece üzüntü duymuştu. Çok geçmeden buna bir de Sarah'nın tavırlarında beliren zoraki bir saygı çabası ile elinde olmayan bir çekingenlik ve tiksinti arasında dalgalanmalar gösteren ifadeden duyduğu endişe ilave olmuştu. Silas kadına nişanı bozmak isteyip istemediğini sordu, kadın böyle bir niyeti olmadığını söyledi; nişanları kilisece tanındığı gibi dua meclisinde de kutsanmıştı. Esaslı bir inceleme yapılmaksızın nişanın bozulması düşünülemezdi; Sarah'nın, cemaatin duygu ve düşüncelerini tatmin edecek bir sebep göstermesi de imkânsızdı. Bu sırada baş diyakoz ağır bir hastalığa yakalandı, çocuksuz ve dul olduğu için de gece gündüz genç bir kardeş veya kız kardeş kendisine bakıyordu. Silas sık sık William ile gece nöbetini tutuyordu, sabah ikide nöbet değiştiriyorlardı. İhtiyar adam umulanın aksine iyileşir gibi görünüyordu. Bir gece Silas yatağın yanında otururken ihtiyarın nefes seslerinin kesilmiş olduğunu fark etti. Kandil kısık yanıyordu, hastanın yüzünü iyice görmek için kaldırması gerekti. Dikkatle bakınca diyakozun öldüğüne kanaat getirdi, hem de uzun süre önce ölmüştü, bacakları kaskatı idi. Silas kendi kendine,

‘Acaba uyudum mu?’ diye düşündü, saatine baktı, sabahın dördüydü. Nasıl olmuş da William hâlâ gelmemişti? Endişe içerisinde yardım istemeye gitti ve çok geçmeden başrahiple birkaç arkadaş evde toplandılar. Silas gelememiş sebebinin öğrenmek için William’a rastlarını ümidiyle işinin başına gitti. Fakat saat altıda, tam arkadaşını aramayı düşündüğü sırada William yanında rahiple çıkageldi. Kilise yönetim kurulu üyeleriyle görüşmek üzere onu almaya gelmişlerdi. Bu davetin sebebinin öğrenmek için sorduğu soruya verilen karşılık, “Orada öğrenirsiniz!” olmuştu. Kilise yönetim kurulu odasında, başrahibin karşısında oturup Tanrı’sının kullarını temsil eden ciddi bakışların üzerine dikildiğini hissettiği ana kadar başka bir şey de söylemediler. Rahip bir çakı çıkarıp Silas’a gösterdi, bu çakıyı nerede bıraktığını hatırlayıp hatırlamadığını sordu. Silas çakıyı hep cebinde taşıdığını, başka bir yerde bıraktığını hatırlamadığını söyledi. Bu garip sorgu sırasında durmadan titriyordu. Ardından, işlediği günahı saklamamaya, itiraf edip pişmanlık getirmeye davet edildi. Çakı müteveffa diyakozun odasında, yatağın yanında, rahibin daha bir gün önce gördüğü kiliseye ait paranın durduğu torbanın yerinde bulunmuştu. Bilinmeyen seller bu torbayı alıp götürmüştü; bu eller çakının sahibinin elleri değilse kimin elleriydi? Şaşkınlıktan bir süre Silas’ın dili tutuldu, sonra, “Tanrı şahidimdir,” dedi, “ne çakının orada bulunması ne de paranın kaybolması hakkında bir şey biliyorum. Üzerimi arayın, üç paunt beş şilinden başka bir şey bulamayacaksınız; altı aydır biriktirdiğim bu paradan da William Dane’in haberi var.” Sözün burasında William’ın iç çektiği duyuldu. Rahip, “Deliller tamamen aleyhinde, Marner kardeş,” dedi. “Para geçen gece alınmış, ölen kardeşimizin yanında senden başka kimse de yoktu. William ani bir rahatsızlığın her vakitki gibi nöbeti devralmasına engel olduğunu söylüyor. Zaten sen de onun gelmediğini söylemiştin. Üstelik cenazeyi de ihmal etmişsin!”

“Herhalde uyumuş olmalıyım,” diye karşılık verdi Silas ve biraz duraladıktan sonra ilave etti: “Veya hepinizin bildiği gibi kendimden geçmiş olmalıyım. Bu sırada da hırsız gelip parayı çalmıştır. Tekrar ediyorum: Üzerimi arayın, odamı da. Zaten parayı saklayacak başka yerim de yok.”

Arama yapıldı, William Dane’in meşhur torbayı boş ve Silas’ın odasındaki konsolun arkasında tıklımış bir durumda bulmasıyla sonuçlandı. Bunun üzerine William arkadaşını itirafa ve günahını daha fazla saklamamaya davet etti. Silas gözleri sitemle dolu ona döndü:

“William, dokuz yıldır her an beraberiz, benim hiç yalan söylediğimi gördün mü?” dedi. “Ama Tanrı mutlaka beni temize çıkartacak!”

“Kardeş,” dedi William, “iblisin ruhun üzerinde tahakküm kurması için kalbinin gizli köşelerinde neler geçtiğini ben nereden bileyim?”

Silas hâlâ arkadaşına bakıyordu. Birden yüzü kıpkırmızı oldu ve öfkeyle konuşmak üzereyken kendini tuttu, yüzündeki kızarıklık geçti ve titremeye başladı. Nihayet William’a bakarak zayıf bir sesle konuştu:

“Şimdi hatırlıyorum, o gece çakı cebimde yoktu.”

“Ne demek istediğini hiç anlamıyorum,” dedi William. Orada bulunanlar çakının nerede olduğunu Silas’a sordularsa da Silas başka bir şey söylemedi. Yalnız, “Şiddetli bir elem içerisindiyim. Başka bir şey söyleyemeyeceğim. Tanrı mutlaka beni temize çıkaracak,” diyebildi.

Kurul odasına döndükten sonra konu enine boyuna düşünüldü. Suçluyu bulmak için yasal yollara başvurmak kilise ilkelerine aykırı idi; cemaate leke sürmeyecek olaylarda bile kovuşturmaya girişmek Hıristiyanlara yasaklanmıştı. Ne var ki, hakikati bulmak için bazı çarelere başvurmak zorunluğu da ortadaydı. Bunu yerine getirmek için onlar da duaya ve kura çek-

meye başvuruyorlardı. Bu hal ancak, şehrimizin dar sokaklarında sürüp giden ne olduğu belirsiz dinî hayat hakkında bilgisi olmayanları şaşırtabilir. Silas ilahi müdahale ile de doğrulanacak masumluğuna güvenerek kardeşlerle birlikte diz çökmüştü ama, önünde elem ve ızdırap dolu günlerin varlığını da hissediyordu. Zira insana olan güveni onulmaz bir yara almıştı. *Çekilen kura Silas Marner'in suçlu olduğunu gösteriyordu.* Böylece kilise üyeliğinden uzaklaştırıldı ve çalınan parayı geri vermeye davet edildi. Ancak pişmanlık belirtisi olan itiraf üzerine yeniden kiliseye alınabilirdi. Marner hükmü hiç ses çıkarmadan dinledi. Herkes ayrılmak üzere ayağa kalkınca William Dane'e yaklaştı, heyecandan titreyen bir sesle:

“Çakımı son defa sana kayış kesmek için kullandığımı hatırlıyorum. Tekrar cebime koyduğumu zannetmiyorum,” dedi. “Parayı çalan sensin, suçu üzerime atmak için iyi bir plan hazırladın. Bütün bunlara rağmen refah ve mutluluk içerisinde bir hayat sürebilirsin, zira dünyayı fazilet kurallarına göre yöneten bir tanrı yok. Olsa olsa suçsuzlara karşı tanıklık eden bir yalan tanrısı var!”

Bu küfür karşısında herkes ürperdi.

William sözde merhamet dolu bir tavırla:

“Bu sesin iblise ait olup olmadığı konusundaki kararı kardeşlerimize bırakıyorum,” dedi. “Senin için dua etmekten başka elimden bir şey gelmez, Silas.”

Zavallı Silas ruhunda bu umutsuzlukla dışarı çıktı, Tanrı'ya da insana da güvenini yitirmişti; sevgi dolu bir kalp için bu çıldırmak gibi bir şeydi. Yaralanmış ruhunun verdiği yeisle, “O da beni bırakır,” dedi. Tanrı'nın, aleyhindeki tanıklığına inanmadığı takdirde Sarah'nın da kendisi gibi bütün inancını yitireceğini düşündü. Dinî duygularını meydana getirdiği kalıpları mantıkla kavramaya alışkın insan için, kalıp ile duyguyu düşünce yoluyla ayıramayan basit ve gelişmemiş düşünce tarzını

anlamak zordur. Marner'in durumundaki bir insanın, kura çekmek suretiyle tecelli eden ilahi adaletin geçerliliği hakkında şüpheye kapılmasının kaçınılmaz olduğunu kabul etmeye yatkınsızdır ama onun için bu hiç alışkın olmadığı bağımsız bir düşünce çabasıdır. Ve onun bu çabayı, bütün enerjisini imanını kaybetmekle ızdırap içerisinde tükettiği anda göstermesi gerekir. Eğer insanın ızdırapları ile günahlarını kaydeden bir melek varsa, hiçbir varlığın sorumlu tutulamayacağı asılsız fikirlerden doğan ızdırapların derinliğini ancak o bilebilir.

Marner eve gitti, keder ve ümitsizlikten taş kesilmiş olarak bütün gün yalnız başına oturdu; içinden Sarah'ya giderek onu masumluğuna inandırmak bile gelmiyordu. İkinci gün tezgâhının başına geçti ve her zamanki gibi çalışmaya koyularak uyuşukluktan sıyrıldıysa da çok geçmeden rahiple diyakozlardan biri Sarah'nın nişanı attığı haberini getirdiler. Silas haberi hiç ses çıkarmadan dinledi, döndü tekrar tezgâhının başına geçti. Aradan bir aydan biraz fazla bir zaman geçmişti ki Sarah, William Dane ile evlendi. Bir süre sonra da Lantern Yard'daki kardeşler Silas Marner'in şehirden ayrıldığını öğrendiler.

BÖLÜM II

HAYATLARI öğrendikleri şeylerle zenginleşmiş kişiler bile, çevresindeki insanlarla ortak geçmişleri bulunmayan, düşüncelerini paylaşmadıkları, tabiat ananın insanlara başka türlü kucak açtığı ve insan hayatının kendi ruhlarını besleyenden daha başka türlü biçimler gösterdiği yeni bir ortama birdenbire götürüldükleri zaman eski hayat görüşlerine ve hatta Tanrı inançlarına bağlı kalmakta bazen güçlük çekerler. Eski inanç ve sevgilerden kopan ruhlar, sürgünlüğün, bütün simgelerin silinmesi yüzünden geçmişi rüya âlemine çeviren, hiçbir anıyla ilişkisi olmayan bugünü âdeta hayale dönüştüren bu unutturucu etkisini belki ide isteyerek ararlar. Bu denemeleri yaşamış kişiler bile, Silas Marner gibi basit bir dokumacının memleketini ve tanıdıklarını bırakıp da Raveloe'ya yerleşmek üzere geldiği zaman duyduklarını kolay kolay tasavvur edemezler. Alabildiğine açık yamaçlar üzerine kurulmuş bir şehirle, gökyüzünün bile bir ağaç ve çalı perdesiyle kapandığını zannettiği bu çukur ve ormanlık yerle hiçbir ilişkisi yoktu. Sabahın o sakin saatlerinde kalkarak üzerlerine çiy düşmüş çalılarla otlara bakarken, bir zamanlar onun için Tanrı takdirinin tecelli ettiği yer olan Lantern Yard'daki hayatla burası arasında herhangi bir benzerlik yokmuş gibi gelirdi. Beyaz badanalı duvarlar, hafif hışırtılarla küçük sıralara oturan tanıdık şekiller, kalp üzerinde taşınan muska gibi hem gizli hem aşikâr mırıltilar, rahibin hiç şüphe götürmeyen doktrini tekrarladığı kürsü, saat sarkacı gibi sallanışlar, kutsal kita-

bın alışılagelen biçimde elden ele dolaşması, ilahinin dörtlükleri arasındaki duruşlar, seslerin yükselip alçalışı... Bütün bunlar, tanrısal etkileri Marner'a ileten yollar, dinî duygularının beslendiği yerler, Hıristiyanlık ve Tanrı'nın yeryüzündeki ülkesiydi. Dua kitabında yalnız yalın deyimler bulan bir dokumacıya soyutlamalar yabancıdır; tıpkı henüz ana baba sevgisi nedir bilmeyen bir bebeğin yalnız sığınmak ve beslenmek için tanıdığı bir yüze, bir kucağa kollarını uzatması gibi.

Lantern Yard'ın bu dünyasına, Raveloe'daki bu dünyadan daha zıt ne düşebilir ki? Bolluk içinde ihmal edilmiş bakımsız bahçeler; ibadet saatlerinde kapı eşiklerinden seyredilen büyük bahçe içindeki kocaman kilise, sokaklarda aylak dolaşan ve Gökkuşağı'na girip çıkan kırmızı yanaklı rençperler; erkeklerin tika basa karınlarını doyurdukları ve ocağın isli aydınlığında uydukları, kadınların öte dünyaya bile yetecek kadar çamaşır yıgıdıkları izlenimimi veren evler; Silas Marner'in uyuşmuş inancını acıyla kıvrandıracak kelimelerin dökülebileceği bir çift dudak bile yoktu Raveloe'da. Eski çağlarda her ülkenin kendi kutsal yasalarına göre yönetildiğini ve dağlarla çevrili sınırları aşan bir kimsenin, varlıkları ancak içinde doğup büyüdüğü ormanlarla, tepelerle, derelerle sınırlı yerli tanrıların erişemeyecekleri bir yere ulaştığına inanıldığını biliyoruz. Zavallı Silas da bağışlama nedir bilmeyen tanrılardan korku veya ızdırıp içerisinde kaçan ilkel insanların duyduklarına benzer belirsiz bir duygu içindeydi. Sokakta ve ayinde boşu boşuna güvendiği o yüce kuvvetin sığındığı bu ülkeden –bu güveni ne tanıyan ne de ona ihtiyaç duyan insanların gelişigüzel yaşadıkları bu ülkeden– çok uzaklarda olduğu duygusuna kapılmıştı. Oysa şimdi bu güven bir hayal kırıklığı içerisinde eriyip gitmişti. İçindeki küçük aydınlığın saldıgı ışınlar öylesine cılızdı ki, hayal kırıklığına uğrayan bu inanç, ona gece karanlığı gibi gelen bu perdeyi rahatça yaratabiliyordu.